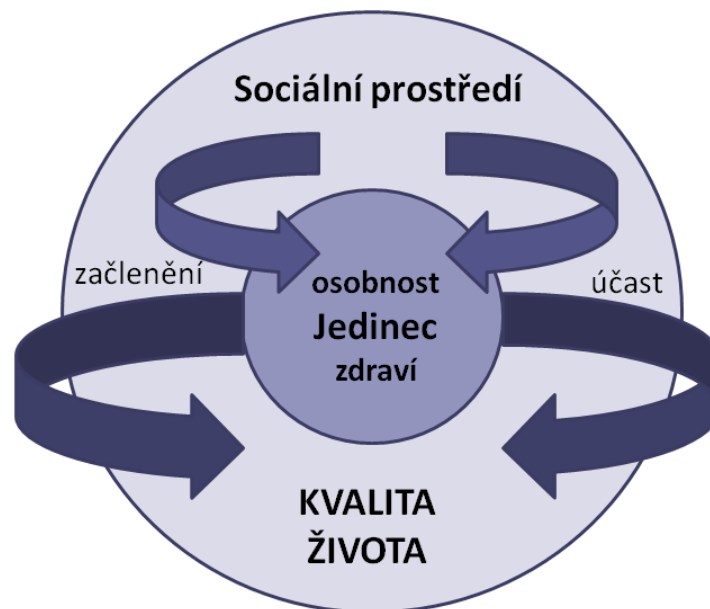


Kauzální faktory vzniku PCHE

Multifaktoriální teorie kauzalit

- **Odmítá tvrzení**, že náprava PCH je otázkou vůle jedince
- Stěžejní roli ve vzniku PCH hraje **souběh vlivů biologických psychologických sociálních**



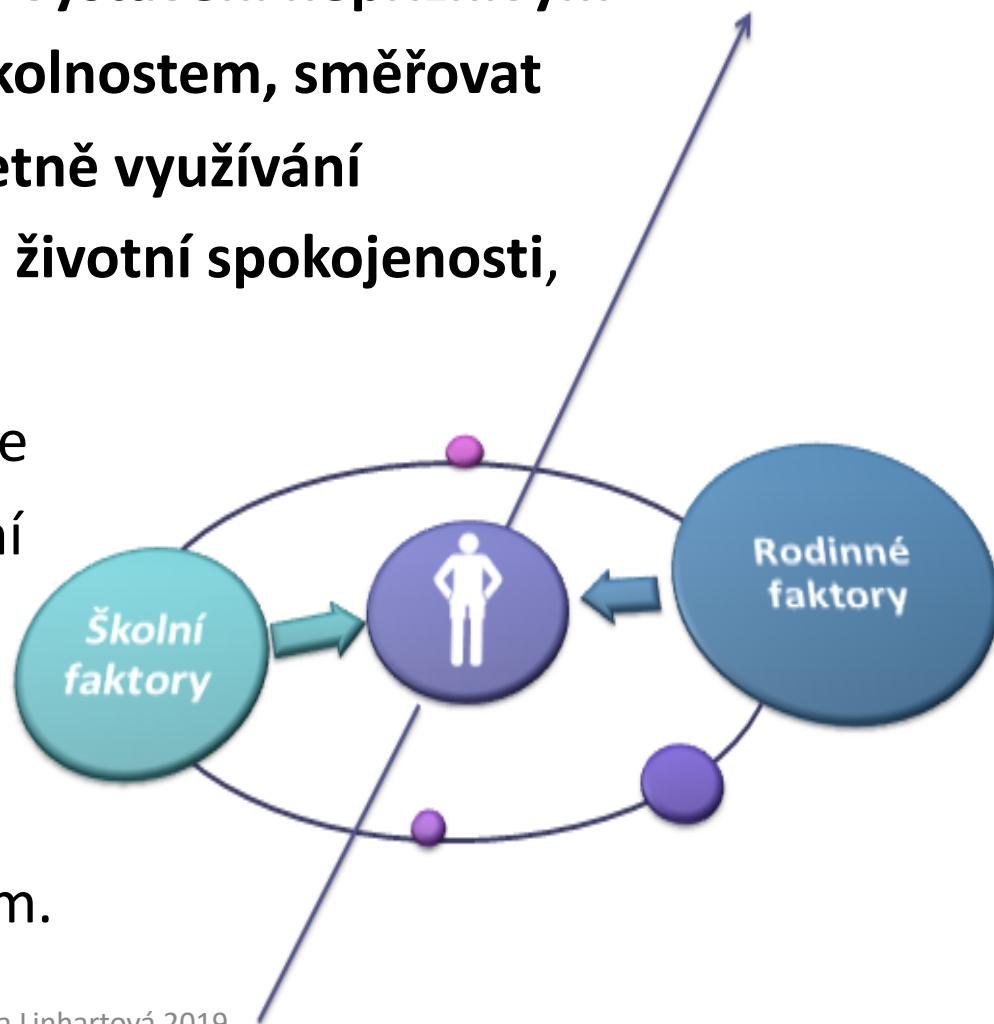
Multifaktoriální teorie kauzalit

Teorie resilience

- Na vznik a vývoj poruchy chování mají vliv faktory:
 - **RIZIKOVÉ**
 - Zvyšují pravděpodobnost vzniku PCH
 - Ochranný skleník?
 - **PROTEKTIVNÍ**
 - **Tlumí dopad** či mohou omezit a vyloučit vliv **faktorů rizikových**
 - Tlumiče, nárazníky proti nepřízním
 - Potřeba je posilovat
- Žádný z faktorů sám o sobě, izolovaně nelze pokládat za příčinu poruchy chování
- Faktory interagují a kumulují se

Resilience („odolnost“) - definice

Schopnost jedinců, navzdory vystavení nepříznivým individuálním či sociálním okolnostem, směřovat k využívání zdrojů zdraví, včetně využívání příležitostí zažívat zkušenost životní spokojenosti, jednak schopnost rodiny, komunity a kultury tyto zdroje zdraví a příležitosti k prožívání životní spokojenosti jedinci poskytnout způsobem pro danou kulturu přiléhajícím.



Resilience - charakteristika

- Má **dynamickou** povahu v tom smyslu, že nikdo není obdařen absolutní odolností, ale že jde o víceúrovňový jev, který se liší:
 - interindividuálně,
 - situačně,
 - nachází svůj zdroj jednak v jedinci, jednak v sociálním kontextu,
 - podléhá vývoji stejně jako jiné charakteristiky.

	Rizikové faktory	Protektivní faktory
I N D I V I D U Á L N Í	Komplikované těhotenství a porod Neurologické problémy Raný deprivací syndrom Psychické trauma	Pozitivní temperament Odolný neurobiologický systém
	Raná poškození CNS, ADHD, neklid, impulzivita, poruchy koncentrace Zvýšená pohotovost k agresi Nedostatečná sebekontrola Zvýšená potřeba extrémních zážitků Emoční labilita	Prosociální orientace Pozitivní sebepojetí, sebekontrola Smysl pro humor Pozitivní orientace do budoucnosti Emoční stabilita Frustrační tolerance
	Mužské pohlaví	Ženské pohlaví
	Rizikové chování Expozice mediálnímu násilí	Intolerantní postoj k delikvenci Hodnotový systém, úroveň morálky
	Nízká úroveň kognitivních dispozic a potencialit k učení, jazyková bariéra, sociální nezralost	Kognitivní potenciál Komunikační dovednosti
	Nízká schopnost empatie	Empatie a citlivost k druhým

	Rizikové faktory	Protektivní faktory
R O D I N N Ý S Y S T É M	Slabá nebo chybějící vazba (attachment) Negativní emoční vztah rodič – dítě (odmítání)	Jistá vazba (attachment) Pozitivní akceptující vztah rodič – dítě Pečující klíčová osoba
	Trestající, laxní nebo nekonzistentní disciplína Nízká supervize a participace Život v sociálně vyloučené lokalitě	Přiměřená rodičovská supervize Důsledná disciplína s jasnými pravidly
	Dlouhodobý rodinný konflikt	Manželská opora Funkční komunikační systém
	Nestabilita rodinného prostředí Separace od rodičů, úmrtí Nedostatečně diferencované role	Rodičovská participace a pozitivní hodnocení Jasně vymezení rolí
	Nízký SES, chudoba, nezaměstnanost Kriminální chování, závislosti, zanedbávání, týrání v rodině	Vřelá emoční a podporující výchova

	Rizikové faktory	Protektivní faktory
ŠKOLA	Problematický vztah ke škole, nízká motivace, slabý školní výkon	Vysoká hodnota vzdělání, závazek ke škole
	Opakovaný neúspěch Syndrom naučené bezmocnosti Nepodporující učitel Vyčlenění z kolektivu spolužáků	Úspěch, uznání a účast v aktivitách Prožívání školy jako akceptující a smysluplné Podporující učitel
VRSTEVNÍCI	Role odmítaného Oslabené sociální vazby Nevhodné trávení volného času, nuda Delikventní vrstevníci Členství v gangu	Přátelské vztahy s vrstevníky (zapojení v aktivitách)
KOMUNITA	Restriktivně a negativně formulované právní i neformální očekávání chování Kriminalita a drogy v okolí Špatné životní prostředí	Existence a dostupnost sociální opory Dovednost mobilizace zdrojů sociální sítě

Protektivní potenciál školy

- Bezpečné prostředí školy
- Víra v potenciál žáků, vysoká očekávání
- Dobrý vztah učitel - žák
- **Příležitost zažít úspěch** (opakovaný neúspěch začne žák připisovat vnitřním, stabilním a globálním příčinám)
- **Kvalitní vazby mezi spolužáky**

Citová vazba (attachment)

- připoutání, přimknutí, citová vazba, citové pouto či přilnutí, attachment
- hypotetický konstrukt vyjadřující „trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu
- **klíčová osoba** bývá vnímána jako moudřejší a silnější a nedá se jednoduše nahradit jinou
- biologická funkce vazby: ochrana, její zformování je jedním z předpokladů přežití a zdravého vývoje jedince
- jak efektivní je ochrana a emoční podpora, závisí od kvality vazbových interakcí potažmo citové vazby (Bowlby, J. 1982)



Typy citových vazeb

- Jistá citová vazba
- Vyhýbavá citová vazba
- Nejistá citová vazba odmítavá (ambivalentní)
- Dezorganizovaná citová vazba



Kategorie organizovaných způsobů zvládnání v situacích emocionální zátěže



Charakteristika jisté vazby

JAKO DÍTĚ

1. Schopnost separace od rodiče
2. Hledání podpory rodiče, v případě nejistoty, strachu.
3. Návrat rodiče je provázen pozitivními emocemi.
4. Preference rodiče před cizími osobami.





JAKO DOSPĚLÝ

1. Dlouhodobé důvěrné vztahy.
2. Sklon ke zdravému sebevědomí.
3. Sdílení pocitů s přáteli a partnerem přináší příjemné pocity.
4. Vyhledávání sociální podpory.



Vyhýbavá citová vazba

- dítě projevuje po odchodu matky negativní emoce jen minimálně a pokračuje v exploraci ; po návratu neprojevuje radost a vyhýbá se aktivnímu kontaktu s ní
- zdánlivě se jeví jako nezávislé a během matčiny nepřítomnosti jako relativně adaptované
- vnější projevy stresu inhibované x na fyziologické úrovni prožívání podobné jako u dětí s jistou vazbou (Sprangler, Grossman, 1993, cit. dle Kulísek, 2000)
- zkušenost s interakcemi s matkou  přesvědčení o nedostupnosti, očekávání neadekvátních rcí pečující osoby na potřeby, nep 
útěchy a opory nevyjádření vazbové potřeby jako preventivní strategie
vylučující možné odmítnutí
- asi 20 % dětí v populaci (van IJzendoorn, Kroonenberg, 1988, cit. dle Goldberg, 1997)

Nejistá citová vazba odmítavá (ambivalentní)

- reakce na odchod matky velmi intenzivní - silný pláč v průběhu odloučení od matky, po znovusetkání těžké utišit
- střídavě vyjadřuje hněv a náklonnost v kontaktu s matkou - patrná potřeba blízkosti, současně blízkost odmítána (ambivalentní)
- chování matek je špatně předvídatelné → odmítavé děti vynakládají značné úsilí na získání pozornosti a péče → méně zvědavé
„v neznámé situaci se příliš nevěnují prozkoumávání okolí“
- v populaci kolem 10-14 % dětí (nižší výskyt odmítavých dětí v populaci je příčinou poměrně malého počtu výzkumných zjištění týkajících se této kategorie) (van IJzendoorn, Kroonenberg, 1988, cit. dle Goldberg, 1997)

Dezorganizovaná citová vazba (Main, Kaplan,

Cassidy, 1985)

- strategie chování dítěte zaměřená na redukci stresu narušená nebo úplně chybí
- častý výskyt abnormálních způsobů chování - např. dítě se přibližuje k matce a těsně před tělesným kontaktem uhne a změní aktivitu; objevují se stereotypie jako „zamrznutý obličej“ apod.
- dezorganizace vazbových strategií často u dětí zanedbávaných, týraných, zneužívaných nebo vystavené časté změně vychovatelů
- dezorganizace může nastat při jakékoliv z výše uvedených organizovaných kategorií citové vazby (Solomon, George, 1999)

Důsledky narušení vazby a možné souvislosti s rozvojem PCHE

- nejistá citová vazba představuje určitá rizika a zvýšenou možnost selháváním
- pojí se s méně efektivní emocionální regulací, nižší sociální adaptací a s psychickými poruchami
- hospitalizmus - u dětí s dlouhodobou zkušeností institucionální péče shodné specifické projevy chování a prožívání jako důsledky absence či narušení vazby

Důsledky narušení vazby a možné souvislosti s rozvojem PCHE

- dítě vulnerabilní vůči psychopatologickým vlivům
- poruchové a agresivní chování (Lyons-Ruth ,1996)
- chybí konzistentní strategie zvládání zátěže (Greenberg, M. T., Speltz M. L., De Klyen, M. 1993)
- významné vztahy vyhýbavého typu citové vazby a dezorganizace s delikvencí a zneužíváním drog v adolescenci (Greenberg, M. T. 1999)
- neexistují specifické přímé vztahy mezi určitým raným typem citové vazby a určitou diagnózou (tj. diferencované vývojové trajektorie)



nejistá citová vazba je důležitým, ale nespecifickým rizikovým faktorem pro některé formy psychopatologie (srov. Greenberg, M. T. 1999; Zeanah, C. H., Scheeringa, M. N., Heller, W. B., Smykes, S. S., Trapani, J. 2004)

Následky raných traumatických událostí (dle Pöthe, P. 2010)

- poruchy paměti (amnésie jako vytěsnění negativních emocí spojených se vzpomínkou na situaci),
- závislostní vztah na idealizovaných, odštěpených částech objektu (který je zdrojem traumatizace)
- zaplavení emocemi
- agrese při setkání s traumatickou vzpomínkou (rizikové odehrávání emočních konfliktů)
- sociální izolace
- strach ze separace
- nerozvinutí schopnosti **mentalizace** - schopnost vžívat se do duševního stavu sebe i druhých lidí, odvíjí se od schopnosti reflektovat vlastní emoční a kognitivní procesy (Fonagy et al . , 1998 in Pöthe, P. 2001)
 - podmiňuje vznik morálního cítění, snižuje motivaci ke kriminálnímu chování a inhibuje agresivní chování
 - úzce souvisí se schopností porozumět významu vlastního chování i chování druhých lidí, zobecnit své zkušenosti a anticipovat následky svého chování (Pöthe, P. 2001)

Koncepty strategií chování dle kvality citové vazby

Vyhýbavá citová vazba

- externalizované problémy v chování (agrese, porucha sociálních vztahů)
v důsledku nedostatku citlivých reakcí rodiče v zátěžových situacích
- naučené skrývání emocí a prožívání navenek - „ nemohu se na nikoho spolehnout a nikomu důvěřovat „
- kopírování chování rodičů (zacházení s dětmi) – transformace potlačených frustrací do hněvu, ne však vůči rodiči, ale vůči někomu jinému (Cassidy, Kobak, 1988 in Štefánková, Z. 2011)

Koncepty strategií chování dle kvality citové vazby

Resistentní citová vazba

- internalizovanými problémy z důvodu rodičovských nedůsledných reakcí
 - dítě pohlceno snahou vzbudit pozornost a zájem o své potřeby na úkor objevování světa - důsledkem toho se dítě stává úzkostným, pociťuje strach před novými aktivitami, zůstává spíše uzavřeným a izolovaným
- X** propojení s externalizovanými psychickými problémy – přehnané vyjadřování emocí, zvláště negativních (Berlin, 1993 in Goldberg, S. 1997)

Možné cesty intervence u narušené nebo absentující vazby

- Herní situace
- Dramatická výchova
- Artefiletika
- Zážitková pedagogika

- Terapeutické rodičovství

...

<https://video.aktualne.cz/dvtv/psycholozka-detem-v-ustavech-se-spatne-vyviji-mozek-selhat-m/r~2e7eea28ce5311e5a0ca0025900fea04/?redirected=1520243460>

Literatura a zdroje

- BOWLBY, J. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 356 s. ISBN 9788073676704.
- BOWLBY, J. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 399 s. ISBN 9788026200765.
- GOLDBERG, S. *Attachment and Child Behaviour Problems in Normal, At-Risk, Clinical Samples*. In: ATKINSON, L., ZUCKER, K. J. (ed.) *Attachment and Psychopathology*. New York: Guilford Press, 1997. p. 171-195. ISBN 978-1-57230-191-7.
- GREENBERG, M. T., SPELTZ, M. L., DeKLYEN, M. *The role of attachment in early development of disruptive behaviour problems*. *Development and Psychopathology*, 1993, Vol. 5, Issue 1-2, p. 191-213
- GREENBERG, M. T. *Attachment and psychopathology in Childhood*. In J. Cassidy, P. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment theory and research*, (469-496). New York, London: The Guilford Press. 1999.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. ISBN 9788024711683.
- KEBZA, Vladimír. *Psychosociální determinanty zdraví*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 263 s. ISBN 8020013075.
- KERNS, K., A., SCHLEGELMILCH, A., MORGAN, Th., A., & Abraham, M. M. *Assessing Attachment in Middle Childhood*. In A. K. Kerns & Rh. A. Richardson (Eds.), *Attachment in Middle Childhood* (p. 46-70). 2005. New York: The Guilford Press.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 8024712849.
- LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství* Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, 399 s. ISBN 9788024619835.
- LYONS-RUTH, K. *Attachment relationships among children with aggressive behaviour problems: The role of disorganized early attachment patterns*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1996, 64, 64-73.
- MALÁ, E. *Poruchy chování a emocií*. In V. Hort, M. Hrdlička, J. Kocourková, *Dětská a adolescentní psychiatrie*, (315-321). Praha: Portál, 2000.
- Maslow, A. H. (2014). *O psychologii bytí*. Praha: Portál
- PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 2., rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, 186 s. ISBN 8086103218.
- PÖTHE, P. *Emoční poruchy v dětství a dospívání: psychoanalytický přístup*. Vyd. Praha: Grada, 2008, 154 s. ISBN 9788024721316.
- ŠTEFÁNKOVÁ, Z. *Citová vazba a sociální adaptace v rané adolescenci*. Brno, 2011. Diplomová práce Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií.
- ZEANA, C. H., SCHEERINGA, M. N., HELLER W. B., SMYKE S.S., TRAPANI, J. *Reactive attachment disorder in maltreated toddlers*. *Child Abuse & Neglect*. 2004, [Vol. 28, Issue 8](#), p. 877-888
- ZIMMERMANN, P., MAIER, M. A., WINTER, M., GROSSMAN, K. E. *Attachment and adolescent's emotion regulation during a joint problem-solving task with friend*. *International Journal of Behavioral Development*, London: Sage Publications, 2001. Vol. 25, no. 4, p. 331-343. ISSN 0165-0254.